

CANDAROĞLU CELÂLEDDİN BAYEZİD DÖNEMİNE AİT İKİ KİTÂBEYE İLİŞKİN TASHİHİ GEREKEN BAZI HUSUSLAR

Arş. Gör. Ahmet GEDİK
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ÖZET

Candaroğlu Celâleddin Bayezid Dönemi (1361-1385)'ne ait Kastamonu Araç Kötürüm Bayezid Câmii'nin inşâ kitâbesi ile Sinop Alâaddin Câmii'nin Candaroğlu Celâleddin Bayezid dönemi tamir kitâbesinin sorunlu yönleri vardır. Bu makalede, birincide bâni isminin, ikincide tarih kısmının, mevcut araştırmaların hiçbirinde doğru ve net bir şekilde okunamadığı ortaya konmuş, bunların ve dolayısıyla bu kitâbelere dayanılarak verilen tarihi bilgilerin tashihi teklif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tashih, Candaroğlu, Kitâbe.

ABSTRACT

Some Points Needing Correction About Two Inscriptions From the Time of Calaladdin Bayazid of the Candarids

There are problematic parts in the building inscription of Kastamonu Araç Kötürüm Bayazid Mosque and the restoration inscription of Sinop Alaaddin Mosque which belong to the period of Candaroghlu Calaladdin Bayazid (1361-1385). In this article, it has been pointed out that founder (bâni) name in the first and date part in the latter could not be read properly and clearly in any present studies. And it has been presented the correction of these problematic points and the historical data based on these inscriptions.

Key Words: Correction, Candaroghlu, Inscription.

GİRİŞ

Candaroğlu Celâleddin Bayezid Dönemi (1361-1385)'ne ait iki kitâbeye ilişkin, çeşitli kaynaklarda kaydedilen bazı hususlar değerlendirme ve tashihe açıktır. Bu kitâbeler, Kastamonu Araç ilçesindeki Kötürüm Bayezid Câmii'nin inşâ kitâbesi ile Sinop Alâaddin Câmii'nin Celâleddin Bayezid tarafından tamir edildiğini belgeleyen tamir kitâbesidir. Her iki kitâbenin, bazı araştırmacılarca da ifade edildiği üzere sorunlu kısımları vardır. Candaroğulları Beyliği Mimarisi'nde Celi Yazı adlı yüksek lisans tezinde¹, özellikle bu sorunlu kitâbeler dikkate değer bu-

¹ Ahmet Gedik, *Candaroğulları Beyliği Mimarisi'nde Celi Yazı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2005, s.58-63, 119.

lunmuş, birincide bânî isminin, ikincide tarih kısmının, mevcut araştırmaların hiçbirinde doğru ve net bir şekilde tesbit edilemediği ortaya konmuştur. Bu makalede, aşağıda görüleceği üzere bunların ve dolayısıyla bu kitâbelere dayanılarak verilen tarihî bilgilerin tashihi teklif edilmiştir.

I. URUZ OĞLU MEHMET CÂMİİ² İNŞÂ KİTÂBESİ (776/1374-75)

A. Kaynaklarda Verilen Bilgiler

Bu başlık altında, kitâbenin sadece sorunlu kısmı (*bânî ismi*) ile ilgili olarak kaynaklarda verilen bilgiler özetlenmiştir.

Buna göre, Uruz Oğlu Mehmet Câmîi kitâbesi hakkında ilk bilgiyi *Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi*'nden edinmekteyiz. *Kötürüm Bayezid Câmîi* olarak kaydettiği bu camii inşâ kitâbesiyle ilgili olarak Mehmet Behcet, “*Bu kitâbenin (ازومن) kısmı iyice okunamıyor. Sebebi noktasız olmasıdır. Aynen şu şekildedir: (ارومن)*” diyerek sorunlu kısma dikkat çekmiş ve “*câmiin Celâleddin Bayezid zamanında inşâ edildiği muhakkaktır*”³ demiştir.

Sadece M. Yusuf Akyurt'un *Mehmed bin Azumen Câmîi* olarak kaydettiği⁴ eser, sonraki diğer kaynaklarda, yine *Kötürüm Bayezid Câmîi* olarak anılmış ve kitâbedeki bu kısım yine (ازومن)⁵ Ezumen⁶, Azumen⁷ şeklinde kaydedilmiştir. Sadece Yaşar Yücel bânî isminin verildiği bu kısmı hiç kaydetmemiştir⁸. Mehmet Özkarcı “*Ezumen ismi biraz tahrip olduğu için, tam olarak okunamamaktadır*”⁹ demiştir.

Ayrıca Talat Mümtaz Yaman câminin Candaroğlu Celâleddin Bayezid tarafından yaptırılmamış olduğunu söylerken¹⁰ bazı kaynaklar da Bayezid tarafından yaptırılmış olduğunu yazmışlardır¹¹.

² Kastamonu'nun Araç ilçesi Aşağı Mahallesi'nde bulunan 776/1374-75 tarihli, düz ahşap tavanlı câmîi, kaynaklarda “*Kötürüm Bayezid Câmîi*” olarak geçmektedir. Candaroğlu Bayezid döneminde *Muhammed bin Uruz* tarafından yaptırıldığından dolayı bânîsine nisbetle “*Uruz oğlu Mehmet Câmîi*” diye adlandırıldı. Câmîin mimarî özellikleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Behcet, *Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi*, İstanbul 1341, s. 66; Talat Mümtaz Yaman, *Kastamonu Tarihi I*, Kastamonu 1935, s. 120; Ahmet Gökoğlu, *Paflagonya*, Kastamonu 1952, s. 225-226; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara 1991, s. 161; Mehmet Özkarcı, *Candaroğulları Beyliği Mimari Eserleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1992, s. 155-158; Mehmet Behcet, *Kastamonu Eski Eserleri (Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi)*, (Haz. Musa S. Cihangir), Kastamonu 1998, s. 70.

³ Behcet, *a.g.e.*, s. 66.

⁴ M. Yusuf Akyurt, *Resimli Türk Âbideleri-12 (Kastamonu Şehri)*, Ankara 1944-45, Elyazma Basılmamış Eser, T.T.K. Kütüphanesi, Y606-1, s. 133.

⁵ Yaman, *a.g.e.*, s. 120; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 156.

⁶ Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 226; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 157.

⁷ Akyurt, *a.g.e.*, s. 133.

⁸ Yücel, *a.g.e.*, s. 161.

⁹ Özkarcı, *a.g.e.*, s. 158.

¹⁰ Yaman, *a.g.e.*, s. 120.

¹¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoynlu, Karakoynlu Devletleri*, Ankara 1984, s. 127; M. Çetin Varlık, *Candaroğulları Beyliği, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, C. 8, İstanbul 1989, s. 554; Yücel, *a.g.e.*, s. 161.

B. Kitâbe ve Tahlili

Hâlen câminin kuzey cephesinde kapının üzerinde bulunan, 0,50 x 0,50 m. ölçülerindeki mermer kitâbe (Resim: 1) üzerine kabartma tekniğinde uygulanmış, Arapça dört satır halindeki celi sülüs yazının metni, okunuşu, anlamı ve hat sanatı bakımından tahlili şu şekildedir:

Yazının Metni:

وَإِنَّمَا الْمَسَاجِدُ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا¹²
بَنَى هَذَا الْمَسْجِدَ¹³ فِي أَيَّامِ سُلْطَانِ الْبِرِّ¹⁴ وَ
الْبَحْرِ جَلَّالِ الدِّينِ¹⁵ بَابِزِيدِ خُلْدِ مَلِكِهِ¹⁶ مُحَمَّدِ بْنِ أُرُوزِ¹⁷
فِي تَارِيخِ سَنَةِ¹⁸ سِتِّ¹⁹ وَسَبْعِينَ²⁰ وَسَبْعِمِائَةٍ

Okunuşu:

Ve enne'l-mesâcide lillâhi felâ ted'û maa'llâhi ehaden

Benâ hâze'l-mescide fî eyyâmi Sultâni'l-berri ve'

¹² Cin Sûresi, 72/18.

¹³ Cihangir "hâze'l-mescidi" şeklinde mescid kelimesini mecrûr olarak gramer açısından yanlış okumuştur. Bkz. Behcet, *a.g.e.*, (Haz. M. S. Cihangir), s. 70.

¹⁴ Özkarcı "Sultânü'l-berri" şeklinde merfû olarak gramer açısından yanlış okumuştur. Bkz. Özkarcı, *a.g.t.*, s. 157.

¹⁵ Gökoğlu, Özkarcı ve Cihangir "Celâlüddin" şeklinde kelimeyi merfû olarak gramer açısından yanlış okumuşlardır. Çünkü bu okuyuş bizi, yapının bânisinin Celâleddin Bayezid olduğu hatasına götürür. Nitekim bu hataya Gökoğlu, Yücel ve Cihangir düşmüş ve câmiin onun tarafından yaptırıldığını ifade etmişlerdir. Bkz. Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 226; Yücel, *a.g.e.*, s. 161; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 157; Behcet, *a.g.e.*, (Haz. Cihangir), s. 70.

¹⁶ Gökoğlu, Özkarcı ve Cihangir "halledi mülkehu" şeklinde yanlış olarak fiili ma'lûm okumuşlardır. Halbuki hâ harfinin üzerindeki zamme, fiilin mechûl olarak okunacağını gösterir. Dolayısıyla "hullide mülkühu" okunmalıdır. Bkz. Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 226; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 157; Behcet, *a.g.e.*, (Haz. Cihangir), s. 70.

¹⁷ Bu kelime kaynaklarda yanlış kaydedilmiş ve okunmuştur. Şöyle ki: Behcet, Yaman ve Özkarcı "ارومس" şeklinde kaydetmişler, Behcet ayrıca, bu kısmın okunamadığını, çünkü kelimenin "ارومس" şeklinde noktasız olduğunu söylemiştir. Gökoğlu, Özkarcı ve Cihangir "Ezumen" olarak okumuşlardır. Yücel ise bu kısmı hiç kaydetmemiştir. Bkz. Behcet, *a.g.e.*, s. 66; Yaman, *a.g.e.*, s. 120; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 226; Yücel, *a.g.e.*, s. 161; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 156, 157; Behcet, *a.g.e.*, (Haz. Cihangir), s. 70. Kitâbedeki mîm harfleri ve zammeler dikkatlice incelendiğinde görülecektir ki, araştırmacıların "من" şeklinde yanlış kaydettikleri kısım, zamme ile ze (ز) harfidir. Kitâbede kayıtlı bu "اروز" ibâresindeki zamme, elif harfine aittir. Dolayısıyla kelimenin "Uruz" olarak telaffuz ve kaydı doğrudur. Uruz ismi, Dede Korkut Hikâyeleri'nden "Salur Kazan Destanı"nda zikredilmektedir. Ulaş oğlu Salur Kazan'ın oğlunun adı "Uruz"dur. Uruz ismi için bkz. Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul 1973, s. 138, 139, CLXXVIII; Niyazi Yıldırım Gençoşmanoğlu, *Alperenler Destanı*, İstanbul 2002, s. 113, 115.

¹⁸ Yücel ve Özkarcı "سنة" şeklinde noktalyarak yanlış kaydetmişlerdir. Özkarcı ayrıca "senete" şeklinde mansûb olarak gramer açısından yanlış okumuştur. Bkz. Yücel, *a.g.e.*, s. 161; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 156, 157.

¹⁹ Behcet "سنة" şeklinde, Gökoğlu ve Cihangir "sittetün" şeklinde müennes olarak yanlış kaydetmiş ve okumuşlardır. Bkz. Behcet, *a.g.e.*, s. 66; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 226; Behcet, *a.g.e.*, (Haz. Cihangir), s. 70.

²⁰ Kelimedeki yâ harfi noktasızdır. Behcet, Yaman, Yücel ve Özkarcı "سبعمائة" şeklinde, kitâbede olmadığı halde hemze ile kaydetmişlerdir. Gökoğlu "seb'a miye", Özkarcı "seb'a mi'e", Cihangir "seba mie" şeklinde mansûb olarak gramer açısından yanlış okumuşlardır. Bkz. Behcet, *a.g.e.*, s. 66; Yaman, *a.g.e.*, s. 120; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 226; Yücel, *a.g.e.*, s. 161; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 156; Behcet, *a.g.e.*, (Haz. Cihangir), s. 70.

I-bahri Celâli'd-dîni Bâyezîd Hullide mülkühû Muhammedü'bnü Urûz
fi târîhi sene(ti) sittin ve seb'îne ve seb'imietin.

Resim: 1- Uruz Oğlu Mehmet Câmii inşâ kitâbesi.

Anlamı:

“Mescidler kuşkusuz Allah’ındır, o halde Allah’dan başkasına duâ/ibâdet etmeyiniz.” Bu mescidi, kara ve denizin sultanı, Celâleddin Bayezid’in saltanat günlerinde -mülkü dâim olsun-, Uruz oğlu Muhammed 776/1374-75 tarihinde yaptırdı.

Yazının Hat Sanatı Bakımından Tahlili:

Üç cetvelle bölünmüş dört satır halindeki kitâbedeki yazı karakteri, Mahmut Bey Câmîî (768/1366-67) inşâ kitâbesindeki yazıya benziyor. “Allâh” lafızlarının sonundaki he harfleri açık olarak مع kelimesindeki mîm harfi uzun olarak; هذا kelimesinin he harfi, daha çok ortada yazılan şekliyle yazılmıştır. Bazı harflerin noktaları konulmamıştır. سبعماية kelimesinde hemze ve nokta yoktur. Hareke nadiren kullanılmıştır. Sîn harflerinin tamamının dendanlı yapıldığı görülmektedir. İkinci satırdaki فى ibâresinde yâ-i ma’kûs tercih edilmiştir. Kaynaklarda ازومن ve ارومن şeklinde kaydedilen kısma bakıldığında (Resim: 2), bu şekilde yanlış kaydın, zamme ile ze ikilisinin (ز) birbirine bitişik gibi durmasından, dolayısıyla من gibi algılanmasından kaynaklandığı anlaşılıyor. Kitâbedeki mîm, nûn, râ ve zammelerin formları, رُوز şeklindeki kaydımızın doğru olduğunu teyit etmektedir.

Resim: 2- Uruz Oğlu Mehmet Câmii inşâ kitâbesinden detay.

C. Sonuç: Tashi ve Teklif

Kitâbedeki yazının hat sanatı bakımından yapılan tahlili bize göstermiştir ki:

Çeşitli kaynaklarda Ezumen, Azumen, (ازومن) ve (ارومن) şeklinde yanlış kaydedilen kitâbenin sorunlu kısmı, Türkçe bir isim olarak Urûz (أروز)'dur. Dolayısıyla câminin bânîsi Muhammed bin Ezumen değil, Muhammed bin Urûz'dur. Bu, bazı araştırmalarda görülen, câminin Celâleddin Bayezid tarafından yaptırıldığı bilgisini olumsuzlamaktadır. Son olarak, yapılar genellikle bânîlerinin ismi verildiği gerekçesiyle bu câmiye Türkçe söyleyişle "Uruz Oğlu Mehmet Câmii" demek doğru olacaktır.

II. ALÂADDİN CÂMİİ²¹ TAMİR KİTÂBESİ (778/1376-77)

A. Kaynaklarda Verilen Bilgiler

Bu başlık altında, kitâbenin sadece sorunlu (*tarih*) kısmı ile ilgili olarak kaynaklarda verilen bilgiler özetlenmiştir.

Kitâbeden söz eden ilk kaynak *Sinop Kitâbeleri*'dir. Yazarı Hüseyin Hilmi kitâbeyle ilgili olarak "Yangından birçok yerleri kırılmış ve bilâhere sarı boya ile boyanmış şu kitâbe vardır. Yazısı gayet girifttir" demiş, 787 olarak kaydettiği tarih için "tarih mahalli bile sonradan boya ile yazılmıştır, bu sebeple tarihte bir yanlışlık olmak ihtimâli vardır"²² diye de şerh düşmüştür.

M. Yusuf Akyurt'un da *okunması müşkil* ifadesini kullandığı²³ kitâbenin tarih kısmı, sonraki kaynaklarda yine 787/1385-86 şeklinde kaydedilerek²⁴, Sinop Alâaddin Câmii'ni Candaroğlu Celâleddin Bayezid'in, vefâtı senesi içinde²⁵, yani 787/1385'te tamir²⁶ ve tevsi ettirdiği²⁷, avlunun kuzeydoğu köşesinde yer

²¹ Alâaddin Câmii'nin yapım yılı, plân özellikleri ve yaptıranı ile mimarının kimlikleri halledilememiş birer problem olarak durmaktadır. Yapıdaki en eski kitâbede (666/1267-68) câmiin Muînüddin Süleyman Pervâne tarafından yaptırıldığı yazmaktadır. Bu câmiin aslında daha eski bir yapı olduğu, Muînüddin Pervâne'nin aynı plân üzerine câmiyi yeniden yaptırdığı düşünülmektedir. Câmi çeşitli dönemlerde tamirat geçirmiştir. Bunlardan ikisi Candaroğulları Beyleri Celâleddin Bayezid ile İsfendiyar Bey dönemlerindedir. Câmiin tarihçesi ve mimarî özellikleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitâbeleri*, Sinop 1339-1341/1920-22, s. 14-15; M. Şakir Ülkütaşır, *Sinop'ta Selçukîler Zamanına Ait Tarihi Eserler*, Türk Tarih Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi, Sayı: V, İstanbul 1949, s. 131-140; a.mlf., *Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler*, Türk Tarih Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi, Sayı: V, İstanbul 1949, s. 187-189; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 181-185; Deniz Esemeli, "Alâeddin Camii ve Medresesi", *DİA*, II, İstanbul 1989, s. 328-329; a.mlf., *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990, s. 79-85, 297-302.

²² Hilmi, *a.g.e.*, s. 15.

²³ M. Yusuf Akyurt, *Resimli Türk Âbideleri-21 (Merzifon, Samson, Sinop)*, Sinop 1945-46, Elyazma Basılmamış Eser, T.T.K. Kütüphanesi, Y614, s. 32.

²⁴ Akyurt, *a.g.e.*, s. 32; Ülkütaşır, *Sinop'ta Selçukîler...*, s. 138; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 183; Esemeli, *a.g.m.*, s. 328; a.mlf., *a.g.e.*, s. 80; Yücel, *a.g.e.*, s. 161, 162; Özkarıcı, *a.g.t.*, s. 159.

²⁵ Akyurt, *a.g.e.*, s. 32; Ülkütaşır, *Sinop'ta Candar Oğulları ...*, s. 187; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1984, s. 127; M. Çetin Varlık, "Candarogulları Beyliği", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, (İlmî müşavir ve re-daktör: H. Dursun Yıldız), C. 8, İstanbul 1989, s. 554.

²⁶ Akyurt, *a.g.e.*, s. 32; Ülkütaşır, *Sinop'ta Candar Oğulları ...*, s. 187; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 127; Varlık, *a.g.e.*, s. 554; Esemeli, *a.g.m.*, s. 328; Yücel, *a.g.e.*, s. 161; Özkarıcı, *a.g.t.*, s. 159.

²⁷ Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 183; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı II, Anadolu Selçukluları'ndan Beylikler Devrinin Sonuna Kadar*, İstanbul 1973, s. 60.

alan Candaroğulları Türbesi²⁸, ni de bu tamir sırasında²⁹ 787/1385'te kendisi için yaptırdığı³⁰ ifade edilmiştir.

B. Kitâbe ve Tahlili

Hâlen, câmi avlusunun batı kapısının üzerinde bulunan 0,50 x 1,30 m. ölçülerindeki mermer kitâbe (Resim:3) üzerine kabartma tekniğinde uygulanmış, Arapça iki satır halindeki celi sülüs yazının metni, okunuşu, anlamı ve hat sanatı bakımından tahlili aşağıdaki şekildedir:

Yazının Metni:

ربنا³¹ تقبل منا³² انك انت السميع العليم³³ اللهم احمدك³⁴ على توفيقك لعمارة هذا المسجد المبارك
وانا³⁵ عبدك المدعو³⁶ بجلال الدين³⁷ ابي يزيد³⁸ بن عادل بك اللهم اجعل عاقبته³⁹ خيرا سنة⁴⁰ ثمان و سبعين⁴¹

²⁸ Türbe Sinop'ta Alâaddin Câmîi'nin avlusunun kuzeydoğu köşesinde yer alır. İnşâ kitâbesi olmadığı için yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Özkarcı 1385 yılı civarında inşa edildiğini düşünmektedir. Kastamonu'daki İsmail Bey Türbesi'ne benzerliğinden dolayı Gökoğlu, bu türbenin de İsmail Bey zamanında inşa edilmiş veya İsmail Bey'in Kastamonu'daki türbeyi bunu takliden yapmış olabileceği kanaatindedir. Türbe içinde oldukça itinâli şekilde yapılmış farklı boyutlarda biri ahşap diğerleri mermerden 11 sanduka bulunmaktadır. Bunların beşinde herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Yazıyla donatılmış sandukaların tarihî sıralaması şöyledir:

- 1) 787/1385-86 tarihli Celâleddin Bayezid'in sandukası,
- 2) 843/1440 (22 Ramazan/26 Şubat) tarihli İsfendiyar Bey'in sandukası,
- 3) 847/1443 (Muharrem/Mayıs) tarihli II. İbrahim Bey'in sandukası,
- 4) 849/1445 (20 Rebûlevvel/26 Haziran) tarihli II. İbrahim Bey'in annesinin sandukası,
- 5) 864/1459 (Muharrem/Ekim) tarihli İsfendiyar Bey'in kızı Said Baht Hatun'un sandukası,
- 6) 864/1460 (Zilhicce/Eylül) tarihli İsmail Bey'in oğlu Yahya Bey'in sandukası.

İsfendiyaroğulları Türbesi'nin tarihçesi ve mimarî özellikleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ülkütaşır, *a.g.m.*, s. 160-170; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 308-315; Esemenli, *a.g.t.*, s. 116-123; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 234-240; Özkarcı, "Sinop'ta Candaroğulları Beyliği Dönemi Sandukaları", *Prof. Dr. Zafer BAYBURLUOĞLU Armağanı, -San'at Yazıları-*, Kayseri 2001, s. 435-446.

²⁹ Esemenli, *a.g.m.*, s. 328.

³⁰ Esemenli, *a.g.t.*, s. 116.

³¹ Gökoğlu "Yarabbi", Özkarcı "يارب" ve "Yâ Rabb" şeklinde yanlış kaydetmiş ve okumuşlardır. Bkz. Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 182; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 159.

³² Bu kısmı Ülkütaşır, Yücel "يا مالك الملك توتى الملك من تشاء" şeklinde yanlış kaydetmişler, Esemenli de bu yanlış kaydı "Ya melik-ül mülûk ...? ül mülûk min ...?" şeklinde eksik ve yanlış okumuştur. Bkz. Ülkütaşır, *a.g.e.*, s. 187; Esemenli, *a.g.t.*, s. 80; Yücel, *a.g.e.*, s. 162.

³³ Bakara, 2/127.

³⁴ Özkarcı "حمدًا" ve "hamden", Ülkütaşır "اغفر(*)", Yücel "اغفر", Esemenli "...?" şeklinde yanlış kaydetmiş ve okumuşlardır. Gökoğlu'nun okuyuşu doğrudur. Bkz. Ülkütaşır, *a.g.e.*, s. 187; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 182; Esemenli, *a.g.t.*, s. 80; Yücel, *a.g.e.*, s. 162; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 159.

³⁵ Esemenli "enne" şeklinde yanlış okumuştur. Yücel ise bu kelimeyi kaydetmemiştir. Bkz. Esemenli, *a.g.t.*, s. 80; Yücel, *a.g.e.*, s. 162.

³⁶ Ülkütaşır ve Yücel "المنذب", Gökoğlu ve Esemenli "l-müzribü" şeklinde yanlış kaydetmiş ve okumuşlardır. Ayrıca bu kısmı (وانا عبدك المدعو), Ülkütaşır, Esemenli ve Yücel birinci satırın sonunda göstermişlerdir. Yine bu kelimeyi (المدعو) ikinci defa olarak ikinci satırda Ülkütaşır ve Yücel "اعنى", M. Şakir "ve afve", Gökoğlu "ya'fü", Esemenli "yani" şeklinde yanlış kaydetmiş ve okumuşlardır. Bkz. M. Şakir, *Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler*, İstanbul 1934, s. 26; Ülkütaşır, *a.g.e.*, s. 187; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 182; Esemenli, *a.g.t.*, s. 80; Yücel, *a.g.e.*, s. 162.

³⁷ Ülkütaşır ve Yücel "جلال الدين", Esemenli "Celal el'ddin" şeklinde harf-i cer (ب)siz olarak eksik ve yanlış kaydetmişlerdir. Bkz. Ülkütaşır, *a.g.e.*, s. 187; Esemenli, *a.g.t.*, s. 80; Yücel, *a.g.e.*, s. 162.

³⁸ Gökoğlu ve Esemenli "Ebizeyid" şeklinde yanlış okumuşlardır. Bkz. Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 183; Esemenli, *a.g.t.*, s. 80.

Okunuşu:

Rabbenâ tekabbel minnâ inneke ente's-Semû'l-Alîmü. Allâhümme ahmedüke alâ tevfikike liimâratî hâze'l-mescidi'l-mübâreki

ve ene abdüke'l-med'uvvü bi-Celâli'd-dîni Ebî Yezîde'bni Âdil Beğ Allâhümme'c'al âkîbetehû hayran sene(te) semânin ve seb'îne ve seb'imie(tin).

Resim: 3- Alaaddin Câmii tamir kitâbesi.

Anlamı:

Ey Rabbimiz, bizden kabul buyur, hiç şüphesiz işiten Sen'sin, bilen Sen'sin. Allâhım, bu mübârek mescidin tamirine (beni) muvaffak kıldığın için sana hamdederim.

Ben Sen'in, Âdil Bey'in oğlu Celâleddin Bâyezid diye çağınlan/bilinen kulunum. Allâhım, onun sonunu hayır eyle. 778/1376-77 senesinde (tamir edildi).

Yazının Hat San'atı Bakımından Değerlendirilmesi:

Hattatı hakkında bilgi bulunmayan bu kitâbedeki yazıların, yine bir Celâleddin Bayezid dönemi eseri olan Sinop Saray Câmii (776/1374-75)'nin inşâ ve mihrap kitâbelerindeki yazılar ile Celâleddin Bayezid'in mezar kitâbelerindeki yazılarla benzerliği, bunların aynı hattat tarafından yazıldığını düşündürmektedir.

- →
- ³⁹ Ülkütaşır "عاقبة" şeklinde zamirsiz olarak eksik kaydetmiştir. Bkz. Ülkütaşır, *a.g.e.*, s. 187.
- ⁴⁰ Ülkütaşır ve Yücel "في سنة" şeklinde fazladan "في" ilâvesiyle ve noktalı olarak kaydetmişlerdir. Bkz. Ülkütaşır, *a.g.e.*, s. 187; Yücel, *a.g.e.*, s. 162.
- ⁴¹ Akyurt, Ülkütaşır, Yücel ve Özkarcı "سبع وثمانين", Gökoğlu "seb'un ve semanine", Esemenli "seb'a ve semanin", Özkarcı "seb'a ve semânine" şeklinde kaydetmişlerdir. Bkz. Akyurt, *a.g.e.*, s. 32; Ülkütaşır, *a.g.e.*, s. 187; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 183; Esemenli, *a.g.t.*, s. 80; Yücel, *a.g.e.*, s. 162; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 159. Kitâbe dikkatle incelendiğinde burada "ثمان وسبعين" tarihinin yazılı olduğu görülecektir.
- ⁴² Yâ harfi noktasızdır. Bu ibareyi Yücel "سبعمائة", Özkarcı "سبعمائة" şeklinde hemzeli olarak kaydetmişler, Gökoğlu ve Esemenli "seb'amiye", Özkarcı "seb'a mi'e" şeklinde mansûb olarak gramer açısından yanlış okumuşlardır. Bkz. Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 183; Esemenli, *a.g.t.*, s. 80; Yücel, *a.g.e.*, s. 162; Özkarcı, *a.g.t.*, s. 159.

Kitâbe, bir cetvelle iki satıra ayrılmış olup, “zemini tezyinatsız ve son derece girift” bir celî yazı örneği sunmaktadır. Bu özelliğiyle kitâbe Selçuklu geleneğini sürdürmektedir. Yine, *عبدك* ve *المبارك*, *احمدك* ve *انك* kelimelerindeki bitişik, *عبدك* ve *المبارك* kelimelerindeki müstakil kâf harflerinin serenleri Selçuklu tarzında olup, sağa doğru dalgalı açık bir S şeklinde çok fazla uzatılarak yazılmıştır. Bilhassa birinci satırın ortasındaki *احمدك* kelimesinin kâf harfinin sereni, kendinden önceki beş şâkulî harfi keserek *العليم* ismindeki ayn harfine kadar uzanmıştır. Ayrıca *احمدك* kelimesindeki kâf harfinin serenin başladığı yere, sonraki kelime olan *على* ibâresinin ayn harfinin çenesi oturtulmuştur. Benzer uygulamayı alt satırdaki *المدعو* kelimesinin ayn harfinin çenesinin, dâl harfinin gövdesiyle ortak oluşunda görebiliyoruz.

Şâkulî harflerin bünyesi, aşağıya doğru inildikçe incelmektedir. *جلال الدين* kelimesindeki lâm-elif Selçuklu lâmelifleri tarzındadır. Yazıldığı yerin müsait oluşuna göre yukarıya doğru kolları daha da açılabilen bu harfin, sağdaki lâm gövdesinin hareketliliği ve sivri olan uç kısımlarının önce sola sonra da yukarıya doğru kıvrılması⁴³ bu etkiyi göstermektedir.

ربنا تقبل منا kısmında görüleceği gibi, dişli harflerin dendanları belirgin değildir. *سبعين* ve *سبعماية* kelimelerindeki sîn harfleri dendansız olarak keşide şeklinde yazılmışlardır. Yine burada da hemze yazılı değildir.

Kaynaklarda “سبع وثمانين” olarak kaydedilen sorunlu *tarih* kısmının, kitâbe dikkatle incelendiğinde bu şekilde okunmaya imkân vermediği görülmektedir. Zira satırdaki ilk kelime *ثمان* kelimesidir, yani 8 rakamıdır. Bu kelimeyi *ثمانين* okumak için fazladan bir yâ ve nûn’a (ين) ihtiyaç duyulur. Dolayısıyla bu kısım *ثمانين* şeklinde çeşitli şekillerde yazılma imkânına sahiptir. Halbuki ortada böyle bir ibâre görünmemektedir. Bilakis kelimenin ifade ettiği rakamın iki basamaklı olduğunu gösteren ve kitâbede bulunması gereken bu *ين* kısmı *سبعين* kelimesinde görülmektedir. Şöyle ki, *ثمان* kelimesinden sonra üst üste binmiş bir halde önce altta *سبعين* yani 70 rakamı, üstte *سبعماية* 700 rakamı gelmektedir. Okuyuşumuzu doğrulayan en mühim unsur ise alttaki *سبعين* kelimesinin ayn harfinden sonraki dişidir. İşte bu diş, kelimenin *سبع* yani 7 olarak değil, *سبعين* yani iki basamaklı bir rakam olarak 70 şeklinde tesbitini sağlar. Dolayısıyla kaynaklarda “سبع وثمانين” şeklinde yanlış okunup kaydedilen sorunlu *tarih* kısmında “ثمان وسبعين” tarihinin yazılı olduğu görülmektedir. Bu da tamir tarihinin 787 değil 778 olduğu anlamına gelmektedir.

⁴³ Fevzi Günüç, “Anadolu Selçuklu Dönemi Celî Stülüs Yazısının Beylik Dönemine Etkileri”, *XII. Uluslararası Türk Sanatı Kongresi (5-9 Ekim 2003- Amman)*, (henüz basılmamış tebliğ notları), s. 5.

Resim: 4- Alaaddin Câmii tamir kitâbesinden detay.

C. Sonuç: Tashihi

Kitâbedeki yazıyı hat sanatı bakımından tahlil ederken özellikle sorunlu *tarih* kısmında yaptığımız uzun tedkikler bize göstermiştir ki:

Hemen bütün araştırmalarda 787 olarak okunup kaydedilen tarih kısmı yanlış tesbit edilmiştir. Kitâbede yazılı olan tarih 778/1376-77'dir. Bu durumda Sinop Alâaddin Câmii'nin Candaroğlu Celâleddin Bayezid dönemindeki tamiri, bilinenden 9 yıl kadar önce gerçekleşmiştir. Bu aynı zamanda, tamirin Bayezid'in vefâtı senesi olan 787/1385'te gerçekleştiği bilgisini çürütmektedir.

Ayrıca cami avlusunun kuzeydoğu köşesinde yer alan Candaroğulları Türbesi'nin inşâsını da, eğer bu tamir sırasında yapıldıysa 787/1385 değil, 778/1376-77 olarak tarihlemek uygun gibi gözükmemektedir. Fakat bu durumda, vefatından 9 yıl kadar önce Bayezid'in neden ve kim için bu türbeyi inşâ ettirdiği sorunuyla karşı karşıya kalırız. Zira türbedeki tarihi belli en kadim sanduka (787/1385) Bayezid'e aittir. Türbenin bu tamir sırasında değil de Bayezid'in vefatından sonra, 787/1385 ve sonrası bir tarihte inşâ edilmiş olması doğruya daha yakındır.

Kaynakça

- » ASLANAPA, Oktay, Türk Sanatı-II, Anadolu Selçuklularından Beylikler Devrinin Sonuna Kadar, İstanbul 1973.
- » AKYURT, M. Yusuf, Resimli Türk Âbideleri-21 (Merzifon, Samson, Sinop), Sinop 1945-46, Elyazma Basılmamış Eser, T.T.K. Kütüphanesi, Y614.
- » AKYURT, M. Yusuf, Resimli Türk Âbideleri-12 (Kastamonu), Ankara 1944-45, Elyazma Basılmamış Eser, T.T.K. Kütüphanesi, Y606-1.
- » BEHCET, Mehmet, Kastamonu Âsâr-ı Kadimesi, İstanbul 1341.
- » BEHCET, Mehmet, Kastamonu Eski Eserleri (Kastamonu Asar-ı Kadimesi), (Sadeleştiren: Musa S. CİHANGİR), Kastamonu 1998.
- » ESEMENLİ, Deniz, "Alâeddin Camii ve Medresesi", DİA, C. 2, İstanbul 1989, s. 328-329.
- » ESEMENLİ, Deniz, Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.
- » GEDİK, Ahmet, Candaroğulları Beyliği Mimarisi'nde Celif Yazı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2005.
- » GENÇOSMANOđLU, Niyazi Yıldırım, Alperenler Destanı, İstanbul 2002.
- » GÖKOğLU, A., Paflagonya, Kastamonu 1952.
- » GÖKYAY, Orhan Şaik, Dedem Korkudun Kitabı, İstanbul 1973.
- » GÜNÜÇ, Fevzi, "Anadolu Selçuklu Dönemi Celif Sülüs Yazısının Beylik Dönemine Etkileri", XII. Uluslararası Türk Sanatı Kongresi (5-9 Ekim 2003- Amman), (henüz basılmamış tebliğ notları), s. 1-12.
- » HİLMİ, Hüseyin, Sinop Kitâbeleri, Sinop 1339-1341/1920-22.

- » ÖZKARCI, Mehmet, Candaroğulları Beyliği Mimari Eserleri, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1992.
- » ÖZKARCI, Mehmet, "Sinop'ta Candaroğulları Beyliği Dönemi Sandukaları", Prof. Dr. Zafer BAYBURTLUOĞLU Armağanı, -San'at Yazıları-, Kayseri 2001, s. 435-461.
- » ŞAKİR, M., Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler, İstanbul 1934.
- » UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri, Ankara 1984.
- » ÜLKÜTAŞIR, M. Ş., "Sinop'ta Candaroğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", Türk Tarih Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi, Sayı: V, İstanbul 1949, s. 152-191.
- » ÜLKÜTAŞIR, M. Ş., "Sinop'ta Selçukiler Zamanına Ait Tarihi Eserler", Türk Tarih Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi, Sayı: V, İstanbul 1949, s. 112-151.
- » VARLIK, M. Çetin, "Candaroğulları Beyliği", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, (İlmî müşavir ve redaktör: H. Dursun Yıldız), C. 8, İstanbul 1989.
- » YAMAN, Talat Mümtaz, Kastamonu Tarihi, XV'inci Asrın Sonlarına Kadar, I, İstanbul 1935.
- » YÜCEL, Yaşar., Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, I, Ankara 1991.